

İçsel Gelir Dağılımı ve Toplam Talep İlişkisi Kaleckiyan Yaklaşım Çerçevesinde Dinamik Bir Model Önerisi

Betül Mutlugün

Öz: Fonksiyonel gelir bölüşümü ve toplam talep ilişkisi Post-Keynesyen iktisat literatüründe çokça ele alınmasına rağmen dayandıkları teorik modeller çoğunlukla kâr payını dışsal değişken olarak kabul etmekte ve verimliliğin büyüme sürecinde değişmediğini varsaymaktadır. Ancak toplam talep, sermaye birikimi ve ücret veya kâr payının değeri içsel olarak belirlenmekte, talep artışları ve yüksek reel ücretlerin verimliliği artırıcı etkisi göz önünde bulundurulduğunda bölüşüm ve toplam talep ilişkisi arasındaki etkileşim emek verimliliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu çalışma; efektif talep, gelir dağılımı ve emek verimliliği arasındaki ilişkiyi teorik yönden Post-Keynesyen/Kaleckiyan teori çerçevesinde araştırmayı amaçlamakta ve dışsal kâr payı varsayımına dayanan Kaleckiyan bölüşüm ve büyüme modellerinin aksine gelir dağılımının içselleştirildiği talep yönlü bir büyüme modelini ele almaktadır. Gelir dağılımı ve emek verimliliği sırasıyla Rowthorn (1977) tarafından geliştirilen enflasyonun çatışan bölüşüm talepleri yaklaşımı ve Kaldor-Verdoorn Yasası yardımıyla içselleştirilebilmektedir. Teorik modelin imaları, reel ücretlerin baskılanması yoluyla gerçekleşen düşük birim iş gücü maliyetlerinin yatırımları arttırmada sınırlı bir rolünün olabileceği, ücret payının düşmesiyle gerçekleşen yetersiz iç talebin ekonomi üzerinde yarattığı daraltıcı etkilerin bertaraf edilemeyeceğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle sermaye lehine yeniden bölüşüm politikaları daha yüksek yatırım ve büyüme oranlarını yakalamada ön koşul değildir.

Anahtar Kelimeler: Gelir dağılımı, efektif talep, içsel büyüme, ücret yönlü büyüme, Kaleckiyan modeller.

Abstract: Although the relationship between the functional distribution of income and aggregate demand is widely discussed in Post-Keynesian economics literature, these theoretical models are mostly based on the assumption of exogenous profit share and assume that productivity does not change during the growth process. However, the value of aggregate demand, capital accumulation, and wages or profits are determined endogenously, and the interaction between distribution and aggregate demand may change depending on labor productivity, considering the productivity-enhancing effect of higher aggregate demand and real wages. This study aims to investigate the relationship between effective demand, income distribution, and labor productivity theoretically in the context of Post-Keynesian/Kaleckian theory, and elaborates a demand-led growth model where income distribution is endogenized, in contrast to previous Kaleckian distribution and growth models that mostly based on the assumption of exogenous profit share. Functional distribution of income and labor productivity can be endogenized by Rowthorn's conflicting claims over distribution by workers and firms and the Kaldor-Verdoorn law, respectively. The implications of the theoretical model indicate that lowering unit labor costs through the suppression of real wages may have a limited role in increasing investment, and that the contractionary effects of insufficient domestic demand on the economy due to the decrease in the wage share cannot be eliminated. Thus, redistribution of income from labor to capital is not a precondition for achieving higher investment and growth rates.

Keywords: Income distribution, effective demand, endogenous growth, wage-led growth, Kaleckian models.

Bu çalışma, yazarın 2019 yılında yayınlanan "Post-Keynesyen iktisat çerçevesinde bölüşüm ve büyüme ilişkisi üzerine bir çalışma: Türkiye Örneği" başlıklı doktora tezinin 3 bölümünde yer alan teorik modelinden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir. Yazarın adı geçen doktora tezi, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve İstanbul Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimi tarafından sırasıyla 1059B141600310 ve 21801 Hibe numaraları ile desteklenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde doktora tez danışmanlığı yürüten Prof. Dr. Ahmet İncekara'ya ve önerileri için Prof. Dr. Ünal Çağlar'a teşekkür ederim. Teorik analiz için faydalı geri bildirimler aldığım ve Haziran 2019 yılında San Francisco'da Western Economic Association International (WEAI) tarafından düzenlenen 94. Uluslararası konferansı oturum katılımcılarına, ve Berlin'de 'Keynesyen Makroekonomi ve Avrupa Ekonomi Politikaları' (28 Temmuz-02 Ağustos 2019) üzerine gerçekleştirilen 7. Uluslararası Yaz Okulu katılımcılarına önerilerinden ötürü minnettarım.

@ Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi. betul.mutlugun@istanbul.edu.tr

ib http://orcid.org/0000-0003-3052-5628

© İlimi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0529
insan & toplum, 2020.
insanvetoplum.org

Başvuru: 12.06.20
Revizyon: 18.09.20
Kabul: 13.10.20
Online Basım: 23.11.20

Giriş

Büyümenin altın çağını yaşadığı savaş sonrası dönemde reel ücretler, emek verimliliği ve kârlarda görülen eş zamanlı artış hem çalışanlar hem de kapitalistler için elverişli bir ortam yaratırken bu süreç 1970'lerde yaşanan petrol şokuyla sekteye uğramıştır. 1973 yılında ortaya çıkan stagflasyon ve durgunluk sonucu Keynesyen ekonomi politikalarının terk edilmesinin ardından yükselişe geçen arz yanlı iktisat, ekonomik etkinliği sağlamak maksadıyla uluslararası rekabeti arttırmak için maliyetlerin azaltılmasına odaklanmaktadır. Bu tartışmalar, reel ücretlerin baskılanması yönünde politikaları gündeme getirmekte ve iş gücü piyasalarının esnekleştirilmesinin uzun dönemli makroekonomik performans için gerekli koşul olduğunu vurgulamaktadır. Kârlılığın artması ve üretim maliyetlerinin düşmesi, yatırımların ve büyümenin canlanması için temel koşul olarak görülürken reel ücretlerin artması yoluyla gerçekleştirilecek olan daha eşitlikçi bir bölüşüm politikası bu amaçla çelişmektedir. Bunun sonucunda etkinlik-eşitlik çelişkisi bağlamında bir tercih problemi ortaya çıkmaktadır.

Refah devletine yöneltilen eleştiriler genel olarak piyasa etkinliğinin bozulması ve sosyal devlet desteklerinin yatırım ve tasarruf yapma güdülerini kısıtlaması etrafında şekillenirken bu dönemde temellerini arz yanlı iktisada oturtan neoliberal reçeteler ön plana çıkmıştır. Temel unsurları mikro iktisattan türetilen ancak tüketici ve firma davranışları üzerine mikro düzeyde yapılan ampirik çalışmaların sonuçlarıyla tutarsız olan ajan bazlı dinamik stokastik genel denge modelleri (DSGD), bölüşüm sorununu görmezden gelmekte ve analiz yöntemlerinin doğal sonucu olarak aşağı damlama ekonomisini (*trickle-down economics*) savunmaktadırlar (Aghion vd., 1999; Alesina ve Perotti, 1996; Mirrlees, 1971). Ancak temsili piyasa oyuncusu çözümlenemeleri, gelir bölüşümü ve büyüme arasındaki ilişkinin anlaşılmasına imkân vermemekte, farklı sosyal sınıflar temelinde gerçekleşen bölüşüm ilişkilerinin ortaya çıkardığı gelir eşitsizliklerinin büyümeye olan etkisinin analiz edilmesinin gerçek hayatın somut olgularını açıklamakta daha başarılı sonuçlar yaratacağı düşünülmektedir.

Bu anlamda ana akım iktisada alternatif bir yaklaşım olan Post-Keynesyen iktisat, ücretler, bölüşüm ve büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmek için gerekli olan teorik çerçeveyi sağlamakta, bölüşüm ve toplam talep arasındaki ilişkiyi güçlü teorik temellere dayandırarak iktisadi büyümeyi talep yönlü kanaldan ele almaktadır. Buna göre gelir dağılımında ücret payının düşmesi, iç tüketimi ve talebi daraltacaktır çünkü ücretlilerin marjinal tüketim eğilimi yüksektir. Dolayısıyla ücretler hem bir maliyet unsuru hem de toplam talebin bir kaynağı olarak ikili bir rol oynayacak

ve ücret yönlü büyüme olgusu mümkün olabilecektir. Bu model formülasyonlarında büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi bir arada ele alınmakta ve neoklasik iktisadın göz ardı ettiği fonksiyonel gelir bölüşümü, büyüme teorileri çerçevesinde analiz edilebilmektedir (Bhaduri ve Marglin, 1990; Blecker, 1989; Dutt, 1984).

Post-Keynesyen iktisadın Kaleckiye geleneginden ilerleyen çalışmalarına göre fonksiyonel gelir dağılımı ve kâr payı, firmanın monopol derecesi ve mark-up (kâr marjı) fiyatlama davranışı çerçevesinde temsili, firma davranışları temelinde belirlenmekte; kâr, ücret ve millî gelir düzeyi ise firma ve hane halklarının harcama kararları çerçevesinde incelenmektedir. Dolayısıyla bölüşüm ile kâr teorisi, düalist bir yapı sergilemektedir. Bu gelenekten ilerleyen teorik çalışmalar genellikle ekonomilerin büyüme veya toplam talep rejimini kâr yönlü veya ücret yönlü olmak nitelendirmeye çalışmaktadırlar. Diğer bir deyişle, gelirin kârlardan ücretlere doğru yeniden dağılımı toplam talebi arttırıyorsa ekonominin talep rejimi ücret yönlü, düşürüyorsa kâr yönlüdür. Dolayısıyla arz yanlı iktisadın aksine Post-Keynesyen modellerde düşük iş gücü maliyetleri ve artan kâr oranları kesin olarak büyümeyi arttırmamaktadır.

Kalecki'nin (1954) teorik çerçevesi, bu ayırımın yapılabilmesine imkân vermektedir. Kalecki'nin çalışmalarına dayanan bölüşüm ve büyüme modelleri kısa ve uzun dönem arasında ayırım yapmamakta, değişken kapasite kullanım oranı varsayımına dayanmakta ve gelir dağılımının temel olarak eksik rekabet piyasası varsayımı altında mark-up fiyatlama stratejisi tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Bu modellerde ele alınan yatırım fonksiyonunun belirleyicilerine bağlı olarak gelir dağılımındaki değişimler büyümeyi farklı şekillerde etkileyebilir. Örneğin; neoKaleckiye yaklaşım olarak nitelendirilen ve ilk olarak Rowthorn (1981), Dutt (1984, 1987, 1990) ve Amadeo (1986a, 1986b, 1987) tarafından geliştirilen ücret yönlü (*stagnasyonist*) modeller, yatırım üzerinde güçlü hızlandıran etkisine yer vermekte ve ücret payındaki artışın tüketim üzerinde yarattığı genişlemeci etkiler sayesinde kapasite kullanımı, sermaye birikimi ve büyüme artışı göstermektedir. Öte yandan Bhaduri ve Marglin (1990) yatırım fonksiyonunda kâr payının etkisine yer vererek kapalı bir ekonomi için hem ücret yönlü hem de kâr yönlü (genişlemeci veya *exhilarationist*) etkilerin ortaya çıkabileceğinden bahsetmektedirler. Kaleckiye modelin açık ekonomi versiyonunu geliştiren Blecker (1989) ise birim iş gücü maliyetlerinin net ihracat üzerindeki etkilerinin dikkate alınmasının daha çok kâr yönlü talep rejimi yönünde bulgulara yol açacağını iddia etmektedir. Esnek teorik yapısı sebebiyle Kalecki'nin orijinal modeli günümüze kadar birçok yönden genişletilmiş ve hâlâ farklı varyasyonlarla genişletilmeye devam etmektedir.

Yukarıda bahsedilen çalışmalar oldukça önemli sonuçlara işaret etmesine rağmen dayandıkları teorik modeller, varsayımları basitleştirmek adına kâr payını dışsal değişken olarak kabul etmektedir. Ancak toplam talep, sermaye birikimi ve dikkate alınan diğer değişkenlerin değeri, modelde dışsal olarak belirlendiğinden birikim ve ele alınması planlanan diğer faktörlerin bölüşüm üzerindeki etkisi dikkate alınmamaktadır. Bu çalışmada, dışsal kâr payı varsayımı yerine Kaleckiyen modeller çerçevesinde gelir dağılımı ve emek verimliliğinin içselleştirildiği talep yönlü dinamik bir büyüme modelinden yola çıkarak bölüşüm ve büyüme ilişkisinin teorik yönden analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Kapalı ekonomi varsayımı ve sabit oranlı emek ve sermaye kullanımının gerçekleştiği Leontief tipi sabit bütüncül üretim fonksiyonundan hareket ederek bu modelde (i) Rowthorn'un (1981, 1977) geliştirdiği çatışan bölüşüm talepleri (*theory of conflicting claims*) modeli temel alınarak işçiler ve firmaların çatışan gelir talepleri doğrultusunda bölüşüm değişkeni içsel olarak ele alınmakta, (ii) bu iki sınıfın pazarlık gücü bölüşüm kanalıyla birikim ve büyümeyi etkilemekte, (iii) kapasite kullanım oranından emek verimliliğine geri besleme etkisine izin verilmekte, (iv) reel ücretler kapasite kullanım oranındaki değişimlere tepki göstermektedir. Bahsedilen bu model, daha önce gerçekleştirilmiş olan benzer modellerin geliştirdiği kavramlardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Bu bölümün geri kalanı şu şekilde ilerleyecektir: İlk bölümde Post-Keynesyen iktisatta bölüşüm ve büyüme ilişkisini ele alan teorik ve ampirik çalışmalara yer verecektir. Bir sonraki bölümde, ücret payında düşüş trendine vurgu yapılarak genel makroekonomik görünümünden ve stilize olgulardan bahsedilecektir. Daha sonra ise çalışmanın amaçlarına uygun olarak önerilen teorik modelden bahsedilecek ve bir önceki bölümde bahsedilen teorik literatüre uygun olarak gerçekleştirilebilecek olan ampirik uygulamalar tartışılacaktır. Sonuç bölümü, çalışmanın amacını, yöntemini ve politika önerilerini ana hatlarıyla açıklayacaktır.

Post-Keynesyen İktisatta Bölüşüm ve Büyüme İlişkisi: Literatür İncelemesi

Neo-Kaleckiye makro modellere göre gelirin ücretlere doğru yeniden dağılımı, ücretlerin marjinal tüketim eğiliminin kârlara göre daha yüksek olması sebebiyle tüketim harcamalarını desteklemektedir. Öte yandan artan iş gücü maliyetleri sebebiyle ulusal üretimin rekabet gücü azaldığından net ihracatın değeri düşmekte ve özel yatırım harcamalarının temel teşvik unsuru ve finansman kaynağı olan kârlar

azalmaktadır. Bu yüzden ücret payındaki bir artışın toplam tüketim harcamaları üzerindeki olumlu etkisi, net ihracat ve yatırımlar üzerindeki olası olumsuz etkilerini bastırabiliyorsa ekonominin talep rejimi ücret yönlü aksi takdirde kâr yönlü olarak nitelendirilmektedir.

Stagnasyonist Neo-Kaleckiyan modelde yatırım sadece kapasite kullanım oranının bir fonksiyonu olduğundan sadece ücret yönlü toplam talep söz konusudur.¹ Ancak Bhaduri ve Marglin'in (1990) yatırım fonksiyonuna kapasite kullanım oranının yanı sıra kâr payını dâhil etmesi, dışa kapalı bir ekonominin ücret veya kâr yönlü talep rejimine sahip olabildiğini mümkün kılmıştır. Daha sonra Blecker'in (1989) bu modele dış ticareti dâhil etmesi, kapalı ekonomi için beklenen talep rejiminin açık ekonomilerde aynı şekillerde gerçekleşmeyebileceğini ortaya koyması açısından önemlidir. Buna göre artan ücret payı, uluslararası rekabet gücünü azalttığından ücret payının net ihracat üzerindeki etkisi negatif olarak varsayılmaktadır. Eğer ücret payının net ihracat üzerindeki olumsuz etkisi, tüketimde gerçekleşen olumlu etki tarafından bastırabiliyorsa hem ulusal hem de toplam ekonominin talep rejimi ücret yönlüdür. Dolayısıyla ulusal ekonomi, ücret yönlü talebe sahip iken dışa açık ekonomi varsayımı altında talep rejimi kâr yönlü olabilir.

Bhaduri ve Marglin'in (1990) teorik çalışmasının ekonomilerin ücret veya kâr yönlü büyüyebileceğini ifade etmesi ve Blecker'in (1999, 2002) Post-Keynesyen/Kaleckiyan modelin varyasyonlarını geliştirmesini takiben Kaleckiyan modeller, Bowles ve Boyer'in (1995) öncülüğünde ampirik literatüre esin kaynağı olmuş ve birçok ampirik çalışma, bireysel ekonomilerin veya ülke gruplarının talep rejimini ücret veya kâr yönlü olarak tanımlamayı amaçlamıştır. Ampirik çalışma sonuçları, ele alınan ülkeler için baz alınan dönemde, bazı koşullar altında ücret veya kâr yönlü rejimin geçerli olacağını önermekte, aynı ülkenin farklı koşullar altında değişen sonuçlar üreteceğinin altını çizmektedir. Örneğin; bazı istisnalarla beraber birçok çalışma, büyük ekonomilerin ve görece dışa daha kapalı ülkelerin daha çok ücret yönlü talep rejimi sergileme eğiliminde olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Ederer ve Stockhammer, 2007; Hein ve Vogel, 2008; Onaran vd., 2011; Stockhammer vd., 2009, 2011). Blecker (2016) ise zaman diliminin uzunluğu değıştikçe ulaşılan

1 Bu modellerin varsayımlarında yatırım fonksiyonunda sadece talebin kapasite kullanımı üzerindeki etkisine yer verildiğinden, kâr payının yatırımlar üzerindeki etkisi göz ardı edilmekte ve gelirin kârlardan ücretlere doğru yeniden bölüşümünün daha yüksek kapasite kullanımına ve sermaye birikimine yol açmasıyla büyümeye olumlu etkisinin olacağını savunulmaktadır. Dolayısıyla, tüketim yetersizliğine dayanan bu yaklaşımlarda toplam talep, büyüme ve sermaye birikimi talep yönlüdür. Bu tip modeller neo-Kaleckiyan bölüşüm modelleri veya durgunlaştırıcı veya stagnasyonist modeller olarak adlandırılmaktadır.

sonuçların farklılık gösterebileceğine dikkat çekmektedir. Yüksek kâr payının yatırım ve net ihracat üzerindeki etkisi daha çok kısa dönemli bir olgudur. Öte yandan çalışanların ücret payındaki artışlara tüketimlerini arttırarak cevap vermeleri daha uzun sürmektedir. Bu nedenle özellikle büyük ekonomilerde, kısa dönemde daha çok kâr yönlü sonuçlara ulaşılırken uzun dönemde ücret yönlü bulgulara rastlanması beklenebilir.

Öte yandan literatürde aynı ekonomileri ele alan çalışmaların birbirinden farklı ve tutarsız sonuçlara ulaştığı dikkat çekmektedir. Blecker'ın (2016) ifade ettiği üzere değişen sonuçların bir sebebi, çalışmaların izlediği metodolojik yaklaşımdır. Blecker (2016), gelir dağılımının talep üzerindeki etkilerini tahmin eden çalışmaları, yönetsel açıdan 'yapısal' (*structural*) ve 'toplu' (*aggregative*) yaklaşımlar olmak üzere ikiye ayırmakta ve kullanılan metodolojik yaklaşıma göre ampirik çalışmaların sonucunun farklılık gösterdiğini iddia etmektedir.

Buna göre yapısal modeller, ücret payını dışsal kabul ederek sadece ücret payının toplam talebin farklı bileşenleri üzerindeki etkisini ayrı ayrı ele alıp genellikle ücret yönlü talebe dair bulgulara ulaşırken (bkz. Hein ve Vogel, 2008; Onaran ve Obst, 2016; Onaran ve Galanis, 2012; Stockhammer vd., 2011; Stockhammer ve Wildauer, 2016), toplu modeller ücret payını içselleştirerek ücret payı ve toplam talep arasındaki çift yönlü ilişkiyi tahmin etmeye çalışmakta ve daha çok kâr yönlü toplam talebi işaret eden sonuçlara ulaşmaktadır (bkz. Carvalho ve Rezai, 2016; Barbosa-Filho ve Taylor, 2006; Diallo vd., 2011; Kiefer ve Rada, 2015). Yapısal modeller, gelir dağılımının içsel olması ihtimalini ve bu iki değişken arasındaki önemli dinamik etkileşimleri göz önünde bulundurmadığından içsellik sapması problemi ile karşı karşıya kalınmaktadır. Diğer yandan toplu yaklaşımdan ilerleyen modeller sadece iki değişken arasındaki etkileşimi dikkate alırken modellerinde genel olarak kontrol değişkeni içermediğinden ihmal edilmiş değişken yanlılığının ortaya çıkması olasıdır.

Yukarıda yer alan eleştirilere cevaben, son zamanlarda literatürde farklı etki mekanizmalarına dikkat çeken çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Blecker (2011), Kaleckiye modellerde sabit olarak kabul edilen kâr marjını kendi modelinde esnek hâle getirmiştir. Azalan monopol gücüne bağlı olarak değişiklik gösteren bölüşüm genellikle ücret yönlü sonuçlara işaret ederken artan birim iş gücü maliyetleri sonucu azalan kâr payı, kâr yönlü sonuçlara ulaşılmasını daha olası hale getirmektedir. Blecker (2016) bir başka çalışmasında, ele alınan zaman periyoduna göre çalışmaların farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Goodwin çevrim-

lerini temel alan toplu yaklaşımlar, kısa dönemli konjonktürel etkileri açıklamaya çalışmaktadır. Daha yüksek kâr payının yatırım ve net ihracat üzerindeki olumlu etkileri özellikle kısa dönemde ağır basarken tüketim üzerinde yarattığı olumsuz etki uzun dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle toplu yaklaşımların kısa dönemde kâr yönlü, uzun dönemde ücret yönlü sonuçlara ulaşması daha olasıdır. Palley (1994), Hein (2009), Onaran vd. (2011), Stockhammer ve Michell (2014) ise kısa dönem bölüşüm ve talep ilişkisinde finansallaşma kanalına dikkat çekerek kredi ile finanse edilen talep ve artan hane halkı borç düzeylerini tüketim fonksiyonuna dâhil etmenin gerekliliğini vurgulamışlardır. Carvalho ve Rezai (2016), bireysel gelir eşitsizliğinin düzeyinin ekonominin ücret veya kâr yönlü olma olasılığına etki edeceğini ifade ederken Taylor (2004), Nikiforos ve Foley (2012), Palley (2015) ise talep ve bölüşüm eğrilerinde lineer olmayan dinamiklere önem vermişler, bölüşüm ve toplam talep ilişkisinde çoklu denge olabileceğinin altını çizmişlerdir. Skott (2016), bölüşüm ve büyüme ilişkisini incelerken istihdam oranı ve iş gücü piyasasının Kaleckiyan modellerde göz ardı edilmesinin bir eksiklik olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle gelişmiş olan ülkeler için düalist ekonomi varsayımının geçerli olmayacağını ve bu ekonomilerin istihdam kısıtı altında hareket ettiğini öne sürerken istihdam oranının firmaların yatırım, fiyat ve üretim kararlarında etkisi olan bir değişken olduğunu vurgulamış, Bhaduri ve Marglin (1990) modeline istihdam oranını dâhil etmiştir.

Özetle, Post-Keynesyen iktisat literatüründe, bölüşüm ve büyüme ilişkisini farklı yöntemlerle inceleyen birçok çalışmanın birbiriyle çelişen sonuçlara ulaştığı görülmektedir. Verimliliğin konjonktür ile aynı yönde hareketini dikkate alan çalışmaların sayısı ise oldukça yetersiz görünmektedir. Yüksek reel ücretler sonucu firmalar kârlılıklarını korumak amacıyla emek verimliliğini arttıran stratejilere yönelirken uzun dönemde reel ücretlerin emek verimliliği üzerinde olumlu etkileri gözlenebilir. Ücretlerin baskılanması, düşük verimlilik artışlarına neden olurken ücret yönlü büyüme stratejileri, varsayılanın aksine ekonominin arz tarafında olumlu gelişmelere yol açabilir. Öte yandan analizlerde her ekonominin yapısal özellikleri dikkate alınmalıdır. İhracat odaklı büyüme stratejilerinin uygulandığı ekonomilerde kısa dönemde ücret artışları büyümeyi muhtemelen olumsuz etkileyecektir. Bu ülkelerde net ihracat kalemi toplam talebin önemli bir bileşeni olduğundan birim iş gücü maliyetlerinin düşürülmesi önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bölüşüm ve büyüme ilişkisini etkileyen iş gücü verimliliği gibi mekanizmaların dikkate alınmasıyla ulaşılan sonuçlar değişiklik gösterebilecektir.

Ana Akım İktisat ve Neoliberal Kurgu: Bazı Stilize Olgular

II. Dünya Savaşı'ndan 1970'li yılların ortalarına kadar gelişmiş kapitalist ülkelerde Keynesyen politikalar eşliğinde uygulanan refah devleti ekonomi politikası reçeteleri sayesinde kapitalizmin altın çağı yaşanmıştır. Bir yandan yüksek büyüme oranları, yüksek istihdam seviyesi ve düşük enflasyon oranları sağlanırken diğer yandan uygulanan sosyal politikalar ile sendikal örgütler güçlenmiş, verimlilik artışlarını yakalayan reel ücretler sayesinde emeğin gelirden aldığı pay artmıştır. Tüm bu politikalar, emek ve sermaye arasındaki asimetrik güç ilişkisinin dengelenmesine yardımcı olurken bahsedilen dönemde gelir dağılımı düzelleme göstermiştir.

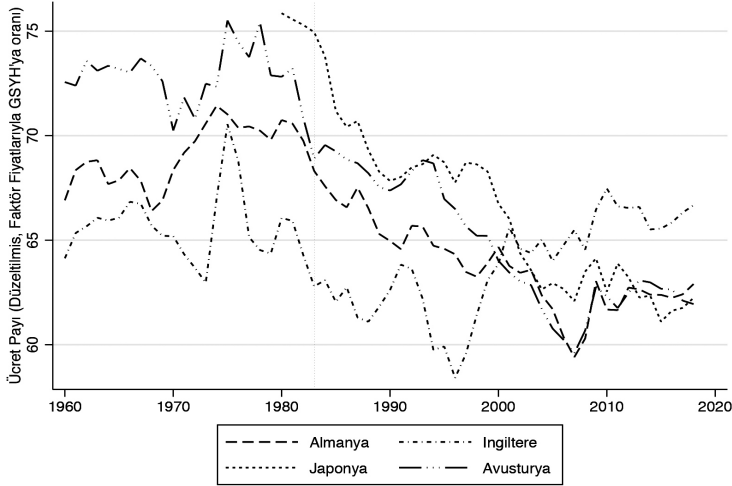
Büyümenin altın çağını yaşadığı savaş sonrası dönemde, reel ücretler, emek verimliliği ve kârlarda görülen eş zamanlı artış hem çalışanlar hem de kapitalistler için elverişli bir ortam yaratırken bu süreç 1970'lerde yaşanan petrol şokuyla sekteye uğramıştır. 1973 yılında ortaya çıkan stagflasyon ve durgunluk sonucu Keynesyen politikalardan hızla vazgeçilmiştir. Refah devletine yöneltilen eleştiriler genel olarak piyasa etkinliğinin bozulması ve sosyal devlet desteklerinin yatırım ve tasarruf yapma güdülerini kısıtlaması etrafında şekillenirken bu dönemde temellerini arz yanlı iktisada oturtan neoliberal reçeteler ön plana çıkmıştır.

1973 yılı sonrasında artan üretim maliyetleri ve tırmanan enflasyon oranları karşısında çözüm, reel ücretlerin baskılanmasında bulunmuştur. Reel ücretlerdeki düşüşle birlikte gerçekleşen ücret payındaki azalış ve dolayısıyla kâr payındaki artış trendi, sırasıyla seçilen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde düzeltilmiş ücret payının seyrini ifade eden Şekil-1 ve Şekil-2'de gösterilmektedir.² Euro bölgesinde yer alan seçili ülkeler Almanya, İngiltere ve Avusturya'da 1980'lerden günümüze ücret payında yaklaşık %12, Japonya'da yaklaşık %15 civarında bir düşüş gerçekleşirken Türkiye, Meksika ile Kore'de de benzer trende rastlanmakta ve ücret payında belirgin ve sürekli bir düşüş gözlenmektedir.

2 Millî gelirden elde edilen ücret payı, kendi hesabına çalışanların elde ettiği geliri kapsamamakta, bu gelir işletme artığı veya karma gelir olarak kâr payına dâhil edilmektedir. Bu nedenle ücretin millî gelir içerisindeki payı eksik değerlendirilmektedir. Bu durumun üstesinden gelebilmek için OECD ve Avrupa Komisyonu Makroekonomik Veri Tabanı (AMECO) tarafından kullanılan metodolojiye göre her biri kendi hesabına çalışan kişi için, işverene bağlı çalışanlara yapılan ortalama ödemeye eş değer bir ödeme tahsis edilerek düzeltilmiş ücret payı hesaplanmakta ve daha gerçekçi ücret payı verilerine ulaşmak mümkün olmaktadır.

Şekil 1

Seçili Gelişmiş Ülkelerde 1960-2018 Yılları Arası Ücret Payının Seyri

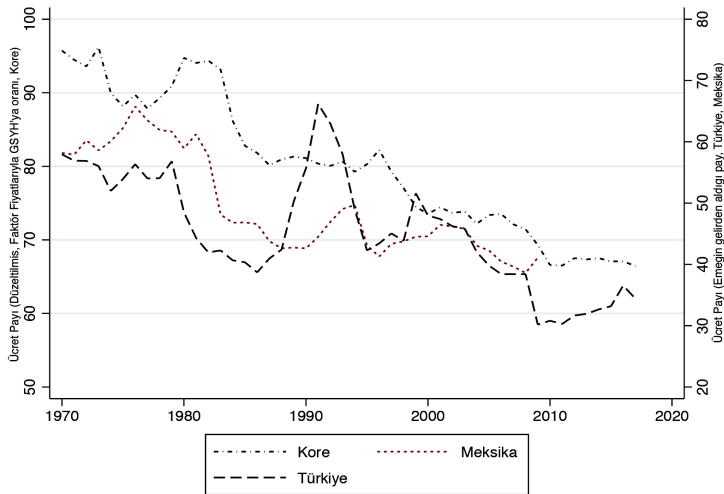

Kaynak: AMECO düzeltilmiş faktör fiyatlarıyla ücretlerin GSYH'ye oranı verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Not. Tüm ülkeler için toplam ekonomide işçi başına ödemenin istihdam edilen işçi başına faktör fiyatlarıyla GSYH'ye oranı olarak ifade edilen düzeltilmiş ücret payı serisi kullanılmıştır. Almanya için 1993 yılına kadar Batı Almanya verileri kullanılmıştır.

Şekil 2

Kore, Meksika ve Türkiye'de Ücret Payı (1970-2017)

Kaynak: AMECO düzeltilmiş ücret payı serisi (Kore); OECD emek payının gelire oranı (Meksika ve Türkiye); Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) emek payı verileri (Türkiye için 2009 yılı sonrası) kullanılarak hazırlanmıştır.

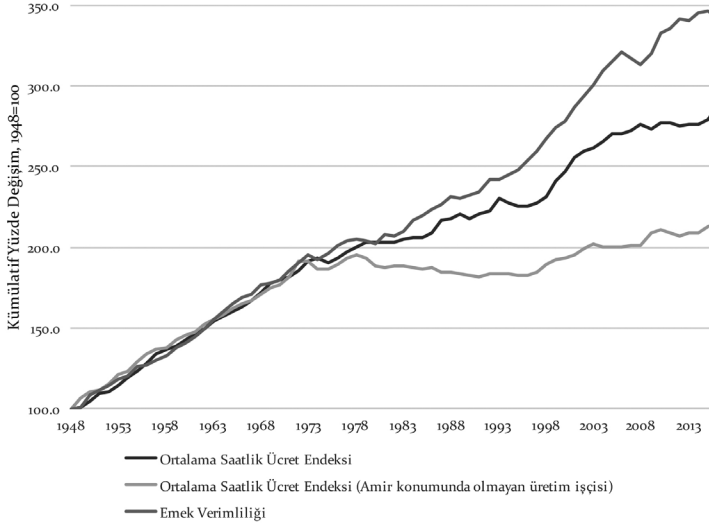
20. yüzyılın ikinci yarısına kadar emeğin gelirden aldığı payın görece sabit kalması şaşırtıcı bir olgu olarak iktisatçılar arasında genel kabul görürken faktör gelirlerinin görece değişmezliği 'stilize olgu' (Kaldor, 1961) ve Bowley Yasası şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Keynes bu durumu, ufak bir mucize olarak nitelendirmektedir (Keynes, 1939, s. 49). Ancak uzun yıllar boyunca görece durağanlığı ampirik olarak gözlemlenen ücret payının 1980'lerden sonra gözle görülür bir düşüş göstermeye başlamasının ardından 1973-1979 yılları arasında görülen kâr sıkışması (*profit-squeeze*) süreci, 1980'lerden itibaren tersine çevrilmiş hem OECD hem de birçok Avrupa ülkesinde kârlarda toparlanmalar görülmüştür. Bu dönemde kâr payındaki artışın temel açıklayıcı faktörünün verimlilik artışlarından ziyade reel ücretlerdeki düşüş olduğu söylenebilir. Şekil 3'e göre Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1973 yılına kadar verimlilik artışıyla neredeyse aynı hızda hatta 1950-1960'lı yıllarda verimlilik artış oranından biraz daha hızlı büyüyen saatlik işçi ücretleri, 1973'ten bu yana verimlilik artışlarını yakalanamamaktadır. 1948-1973 yılları arasında verimlilik artışları %95,7 civarında gerçekleşirken amir konumunda olmayan üretim işçilerinin³ saatlik ücreti %90,9 büyümekteydi. Ancak "aşağı damlama ekonomisi" politikaları sonucunda 1973-2013 yılları arasında %64,9 büyüyen verimliliğe karşın yine aynı gruptaki işçilerin saatlik ücretlerindeki büyüme oranı sadece %8,2'dir (Bivens vd., 2014, s. 10).⁴ Karabarounis ve Neiman (2013), küresel ücret payında son 35 yılda gerçekleşen düşüşe dikkat çekerek yatırım mallarının görece fiyatlarında yaşanan düşüşün küresel ücret payındaki gerilemenin kabaca %50'sini açıkladığını ifade etmiştir.

3 Shaikh ve Tonak (2012, s. 365) İngilizce literatürde "nonsupervisory workers" olarak ifade edilen ve Kaleckiyen literatürde dolaysız iş gücüne karşılık gelen emek "amir konumunda olmayan işçi", "production worker" ise "üretim işçisi" olarak Türkçeleştirmiştir. Bu anlamda Shaikh ve Tonak'ın terminolojisine sadık kalınacaktır.

4 Bazı iktisatçılar bu durumu artan teknik gelişmelerin etkisini dikkate alan argümanlarla açıklamaktadır. Buna göre teknolojik gelişmeler sonucu sermayenin yıpranma haddinin hızlanması, otomasyonun artması ve iş gücü verimliliğini arttırıcı teknolojilerin uygulanması gibi sebeplerle firmaların pazarlık gücü işçilere nazaran daha fazla güçlenmektedir (Acemoğlu ve Restrepo, 2016). Öte yandan uygulanan neoliberal politikalarla ücret payının düşürülmesi için kasti olarak sendikal faaliyetlerin zayıflatılması sonucu, iş gücü piyasası kurumlarının (Bivens ve Mishel, 2015), artan monopol gücün ve artan bireysel gelir ve servet eşitsizliğinin bu durumu açıklamadaki önemine dikkat çekilmektedir.

Şekil 3

ABD'de Verimlilik Artışları ve Saatlik Ücretler Büyüme Oranı, 1948–2014

Kaynak: Bivens ve arkadaşlarının (2014) çalışmasından esinlenilerek ABD İşgücü İstatistikleri Bürosu (BLS), iş gücü verimliliği verileri iş gücü verimliliği ve maliyetleri (LPC) programı, 2.3.4, 6.2, 6.3, 6.9, 6.10 ve 6.11 tabloları kullanılarak hazırlanmıştır.

Göze çarpan bir diğer durum ise amir konumunda olan işçi ücretlerini de dikkate alan ortalama saatlik işçi ücretleri ile sadece üretim işçisi ücretlerinin 1973'ten sonra ıraksamasıdır. Bu durum, yukarıdaki açıklamalara ek olarak ortalama ve medyan ücretler arasında gittikçe açılan farkın azalan ücret payını açıklamada daha başarılı olabileceğini düşündürmektedir. Zira gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık yüz yıllık azalan bir trend sergileyen gelir ve servet eşitsizliğinin tekrar dikkat çekici ölçüde artış gösterdiği ve bu artışın azalan ücret paylarıyla eş zamanlı olarak gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4

ABD Tarım Dışı Özel Sektör Ücret Payı Endeksi (1948-2018) ve GINI Katsayısı

Kaynak: ABD İşgücü İstatistikleri Bürosu (BLS), mevsimsel olarak düzeltilmiş tarım dışı özel kesim ücret payı serisi kullanılarak hazırlanmıştır. Bu seriye Federal Reserve Bank of St. Louis, FRED'dan erişilmiştir (bkz. <https://fred.stlouisfed.org/series/PRS85006173>).

Tüm bu gelişmelere rağmen 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde, sosyal refahın artmadığı ve ekonominin genel performansında iyileşme yaşanmadığı göze çarpmaktadır. Öncelikle, vaat edildiği gibi 1980'li yıllardan sonra büyüme tatmin edici bir performans sergilememiş özellikle stagflasyondan sonraki genişleme döneminde gayrisafi yurtiçi hâsıla (GSYH) artışı 1960'lı yıllara göre düşük seviyelerde seyretmiştir (Tablo 1). İşçilerin genel pazarlık gücünün azalmasına sebep olan artan işsizlik oranları ise dönemin en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde sendikal hareketler zayıflarken 1980'li yılların ortasında tekrar toparlanmaya başlayan verimlilik artışları karşısında reel ücret seviyesi düşüş göstermeye devam etmiştir. Buna karşın artan kâr oranlarıyla birlikte sermaye birikimi oranları ılımlı düzeyde gerçekleşmiştir.

Tablo 1

Seçili Ekonomilerde Ortalama GSYH Büyüme Oranı (1960-2018)

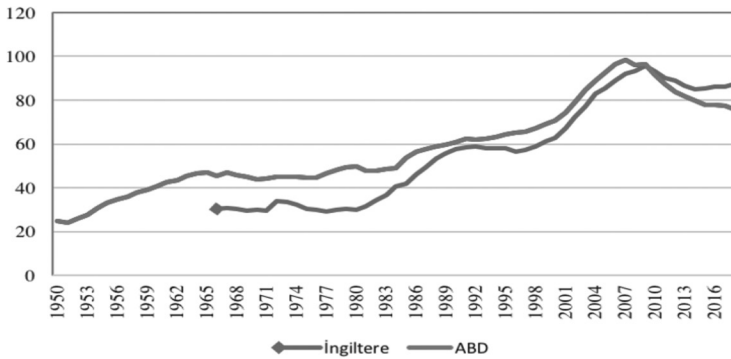
	1961-72	1973-79	1980-89	1990-99	2000-07	2008-10	2011-18
ABD	4.29	3.38	3.14	3.23	2.69	-0.18	2.08
İngiltere	3.21	2.27	2.68	2.10	2.74	-1.01	1.80
Japonya	9.53	4.15	4.37	1.63	1.43	-0.77	1.03
Avusturya	5.11	3.45	2.14	2.78	2.01	0.38	1.37
Avrupa Birliği	-	-	-	1.93	1.96	-0.71	1.12
OECD	5.09	3.52	3.03	2.70	2.61	-0.09	1.90
Kore	9.62	10.99	8.78	7.13	4.97	3.34	2.90
Meksika	6.46	6.46	2.24	3.51	2.94	0.61	2.54
Türkiye	6.50	4.40	4.08	4.02	7.14	1.62	5.66

Kaynak: OECD, Economic Outlook No 101, Haziran 2017.

İş gücü piyasasında yukarıda bahsedilen gelişmelere karşılık 1980'lerden itibaren imalat sanayi hızlı bir çöküş sürecine girerken gelişmiş ekonomilerde hizmet sektörünün hâkimiyetinin sağlanmasına çalışılmıştır. Aynı dönemde finansallaşma eğilimi artarken kredi olanaklarına erişimin kolaylaşması ve yerinde sayan reel ücretler borçlanmayı teşvik etmiş ve hane halkı borçluluk oranları hızlı bir tırmanış göstermiştir (bkz. Şekil 5). Artan kâr marjının ve kâr payının güçlü bir büyüme patikası sağlayacağı öngörülürken neoliberal politikalar sonucu büyüme; finansal balonlar, artan borçluluk oranları veya ihracat fazlalarına bağımlı hâle gelmiştir.

Şekil 5

ABD ve İngiltere'de Hane Halkı Borçluluk Oranları (GSYH'ye Oranı)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), Küresel Borç Veritabanı, Hanehalkı borcu, kredi ve borçlanma senetleri, GSYH'ye oranı.

Tüm bu makroekonomik gelişmeler ve özellikle süregelen finansal deregülasyon politikaları ile yeni bir krizin tohumları atılmıştır. 1929 ekonomik bunalımından sonra yaşanan en büyük iktisadi kriz olarak nitelendirilebilecek 2008 küresel finansal krizinin etkileri reel ekonomiye hızla sıçramıştır. Potansiyel üretim düzeyinin oldukça altına inen millî gelir düzeyi ve neredeyse ikiye katlanan işsizlik oranları ile birlikte birçok ülkede hane halkları ve hükümetler yüksek borç yükü altına girmiştir. Krize kamunun müdahalesi, para piyasalarına ve finans tekellerine kaynak aktarımıyla sınırlı kalırken sosyal politikaların yeniden uygulanması yönünde bir karar alınmamıştır (Birdal, 2018, s. 23).

Neoliberal politikaların büyük başarısızlığına rağmen krizin ardından alınan kararlar yine aynı mekanizmalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Buna göre yatırımların artması için hem özel tasarrufların hem de kamu tasarruflarının artması gerekmektedir. Bunun için yine gelirin kârlara doğru yeniden dağıtılarak özel tasarrufların kemer sıkma politikaları ile kamu tasarruflarının arttırılması temel koşul olarak belirlenmiştir. Yatırım ve tasarrufların teşviki için iyi işleyen finansal piyasalar ve asgari kamu müdahalesi çözüm olarak görülmüştür. Krizden çıkış stratejilerinin en başta başarısızlığı yaratan dinamiklerle aynı ekseninde devam etmesi sebebiyle ekonomi politikalarında gereken dönüşüm gerçekleşmemiştir. Öte yandan kötüleşen ekonomik performans ve krizlerin daha sık yaşanır hâle gelmesi, iktisadi politikalara yön veren hâkim iktisat teorisinin makro alanda yetersizliklerini de ortaya çıkarmıştır.

Teorik Model

Teorik model, Kalecki (1954; 1971) ve Steindl'in (1952) çalışmalarının temel varsayımlarını içermektedir. Hükümetin olmadığı kapalı bir ekonomi ele alınsın. Üretimde sabit oranlı emek ve sermaye kullanımının gerçekleştiği Leontief tipi sabit bütüncül üretim fonksiyonu temel alınmaktadır. k sermaye stokunun potansiyel üretim düzeyine oranını ($k=K/Y_p$), Y üretim düzeyini, u kapasite kullanım oranını ($u\equiv Y/Y_p$), L iş gücünü ve x ise emek verimliliğini ($x=Y/L$) göstermek üzere

$$Y=\min \{(u/k)K, xL\} \quad (1)$$

Sermaye stokunun ve potansiyel üretim düzeyinin eşit oranda büyüdüğünü ve k 'nin sabit olduğunu varsayalım: $k=1$. Bu tip bir üretim teknolojisinde üretim faktörlerinin marjinal ürünü belirlenmediğinden Leontief üretim fonksiyonu marjinal verimlilik teorisine dayanan Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan farklılık göstermektedir.

Yatırım, Tasarruf ve Kapasite Kullanım Oranının Dinamikleri

Kapalı ekonomi varsayımı altında iki sosyal sınıf bulunmaktadır: Firma sahibi kapitalistler ve çalışanlar. Firmalar hem yatırım hem de tüketim malı üretmektedir. Ek-sik kapasite varsayımı altında kısa dönem üretim arzı, talepteki değişmelere göre uyarlanmaktadır.

Aşağıda önce yatırım, tasarruf ve kapasite kullanım oranının dinamikleri ele alınsın.

s_w ve s_π sırasıyla çalışanların ve kapitalistlerin marjinal tasarruf eğilimini, S ekonomideki toplam tasarrufları ve Π toplam kâr düzeyini göstermek üzere çalışanların tüm gelirlerini harcadığı ($s_w=0$), kapitalistlerin ise kârlarının bir kısmını tasarruf ettiği varsayılmaktadır: $S=s_\pi\Pi$. Bu durumda ekonomide reel tasarrufların sermaye stokuna oranı $g_s=\frac{S}{K}$:

$$g_s = \frac{S}{K} = s_\pi r \text{ ve } 0 < s \leq 1 \quad (2)$$

r kâr oranını göstermektedir. Firmaların yatırım fonksiyonu ise tasarruflardan bağımsız olarak belirlenmektedir.

Marglin ve Bhaduri'ye (1990) göre kâr oranı ayrıştırıldığında, kâr payı; kapasite kullanım oranı ve sermayenin verimliliği bileşenlerinden oluşmaktadır. Sermaye stokunun potansiyel üretim düzeyine oranının sabit olduğu varsayılırsa kapasite kullanım oranı, cari üretim düzeyinin potansiyel üretim düzeyine oranı olarak ifade edilir. Bu durumda beklenen kârlılık yani kâr oranı; beklenen kâr payı ve kapasite kullanım oranına bağlı olmaktadır:

$$r = \frac{\Pi}{K} = \frac{\Pi}{Y} \frac{Y}{Y_p} \frac{Y_p}{K} = \frac{\pi u}{\bar{k}} \quad (3)$$

Dolayısıyla modelde Harrod-yansız (*Harrod-neutral*) teknolojik gelişme varsayımı geçerli olmakta, emek başına sermayenin marjinal verimliliği sabitken sermaye-hasıla oranı değişmemektedir.

Bhaduri ve Marglin (1990, s. 105), yatırım fonksiyonunu temel alarak firmaların yatırım kararlarını hem kâr payının hem de kapasite kullanım oranının artan bir fonksiyonu şeklinde tanımlamaktadır. Yatırımlar (I) sermaye stokuna (K) göre normalize edilirse sermaye birikimi (g_d) aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\frac{I}{K} = g_d(u, \pi) \text{ ve } g_{du} > 0, g_{d\pi} > 0 \quad (4)$$

Denklem 4'te yer alan g_{du} hızlandırıcı etkisini, $g_{d\pi}$ ise kârlılığın etkisini göstermektedir.

Çalışanların tasarrufta bulunmadığı varsayımına dayanarak ekonomide tasarruf düzeyine sadece kapitalistlerin karar verdiği kabul edilir ve yatırım fonksiyonuna benzer şekilde tasarruflar sermaye stokuna göre normalize edilirse tasarruf fonksiyonu (g_s) aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\frac{S}{K} = g_s(u, \pi) \text{ ve } g_{su} > 0, g_{s\pi} > 0 \quad (5)$$

Kapalı ekonomi varsayımı altında mal piyasasında denge koşulu, tasarruf oranının birikim oranına eşit olmasıdır. Ancak firmaların üretim düzeyinin toplam talebe eşitlendiği durumu ifade eden mal piyasasında dengeye hemen ulaşamaz. Mal piyasasında talep fazlasının olduğu durumda ($g_d - g_s > 0$) kapasite kullanım oranı artarken arz fazlasının olduğu durumda ($g_d - g_s < 0$) kapasite kullanım oranı düşecektir. Bu noktada kapasite kullanım oranı, mal piyasasını kısa dönemde dengeye getiren ayarlama değişkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Sermayenin aşınmadığı ve mal piyasasında miktar ayarlamasının gerçekleştiği varsayılırsa λ mal piyasasında ayarlanma hızını göstermek üzere kapasite kullanım oranındaki değişmeler (\dot{u}), mal piyasasında talep fazlasına bağlı olarak yönlendirilecektir:

$$\dot{u} = \lambda [g_d - g_s] \text{ ve } \lambda > 0 \quad (6)$$

Böylece kapalı ekonomi varsayımı altında kapasite kullanım oranının dinamikleri aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\dot{u} = \lambda [I(u, \pi) - s\pi u] \quad (7)$$

Çalışan Bölüşüm Talepleri Teorisi ve Kâr Payının Dinamikleri

Parasal terimlerle millî gelir (PY), ücret ($W=wL$) ve kâr gelirinin ($\Pi=rPK$) toplamından oluşmaktadır:

$$PY = W + \Pi \quad (8)$$

Firmalar fiyatları (p) üretim maliyetlerinin⁵ (wa_0) (*prime cost*) üzerine kâr marjı (z) ekleyerek belirlemektedirler (Dutt, 1984):

$$p = (1+z)wa_0 \quad (9)$$

$a_0 = \frac{L}{Y}$ ve $\frac{1}{a_0} = x = \frac{Y}{L}$ olduğuna göre

$$p = \frac{w}{x}(1+z) \quad (10)$$

Toplam kârlar ise

$$\Pi = pY - wL \quad (11)$$

Denklem 10 ve 11'den hareketle kâr payı aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$$\pi = \frac{\Pi}{pY} = \frac{z}{1+z} \quad (12)$$

$$p = \left(\frac{1}{1-\pi} \right) \frac{w}{x(u)} \quad (13)$$

Kâr payının tanımından hareketle zamana göre türevi alınırsa⁶

$$\dot{\pi} = (1-\pi)\dot{p} + \dot{x} - \dot{w} \quad (14)$$

$$\frac{\dot{\pi}}{(1-\pi)} = \frac{\dot{p}}{p} + \frac{\dot{x}}{x} - \frac{\dot{w}}{w} \quad (15)$$

Bu kısımda Bhaduri ve Marglin'in (1990) ücret ve kâr yönlü toplam talep olgusuna imkân veren modeli, dinamik hâle getirilmektedir. Bu anlamda model, Cassetti (2003) ve Dutt (1987) tarafından kapalı ekonomi için çatışan bölüşüm talepleri teorisine dayanarak geliştirilen Kaleckiye modellerle benzerlik göstermektedir. Kâr payı değişkeni Rowthorn'un (1981, 1977) geliştirdiği enflasyonun çatışan bölüşüm talepleri çerçevesi yardımıyla içselleştirilmekte, kâr payının dina-

5 Bu çalışmada, değişir maliyetlerin iş gücü maliyetlerinden oluştuğu varsayılacak ve ham madde ve diğer girdi maliyetleri analizleri basitleştirmek açısından göz ardı edilecektir.

6 Değişkenler üzerindeki nokta simgesi, söz konusu değişkenin zamana göre türevinin alındığını gösterir. Değişkenler üzerindeki '^' sembolü ise söz konusu değişkenin büyüme oranını ifade etmektedir:

$$g_x \equiv \hat{p} = \frac{\dot{p}}{p}$$

mikleri elde edilmektedir. Rowthorn'un (1977) firmalar ve çalışanların hedeflenen ve gerçekleşen gelir talepleri arasındaki fark olarak nitelendirdiği hedeflenenden sapma⁷ kavramına göre toplumun farklı sosyal kesimleri arasındaki gelir dağılımı farklılıklarından ötürü çıkar çatışması ortaya çıkmaktadır. Buna göre kapitalist ve çalışanların iki temel sosyal sınıfı oluşturduğu kapalı bir ekonomide enflasyon, firmalar tarafından arzu edilen mark-up düzeyi ile çalışanlar tarafından adil kabul edilen reel ücret düzeyi arasındaki uyumsuzluğu ifade etmektedir. Bu durum, eksik istihdam ve eksik kapasite koşulları altında bile enflasyona yol açabilmektedir.

Rowthorn'un (1977) enflasyonu açıklamak için geliştirdiği bu mekanizmanın kâr oranı ve reel ücretler seviyesi arasındaki ilişkiyi belirlemek açısından da oldukça elverişli olacağı düşünülmektedir. Yüksek işsizlik oranlarının gerçekleştiği durumlarda, emek sınıfının hedeflediği gelir ile gerçekleşen gelir arasındaki fark artarken toplam talep firmalar için fiyatları arttırma güçlerinde kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır. Düşük emek payı düşük toplam talep seviyesine neden olurken firmaların çok düşük talep seviyeleri ile karşı karşıya kalmaları hedefledikleri gelir ile gerçekleşen gelirleri arasındaki farkın açılmasına sebep olur.⁸ Çatışan bölüşüm talepleri teorisinden yola çıkarak iç fiyat seviyesi ve nominal ücretler hedeflenenden sapma konseptine göre belirlenir.

Öncelikle fiyatın uyarlanması denklemini elde edelim. Firmalar cari fiyat seviyesini, hedefledikleri kâr marjı düzeyine göre ya da denklem 14 göz önüne alınırsa hedefledikleri kâr payı olan π_f ile gerçekleşen kâr payı π_r arasındaki farkı kapatacak şekilde belirlemeye çalışırlar:

$$\frac{\dot{p}}{p} = \vartheta_f(\pi_f - \pi_r); \vartheta_f > 0 \quad (16)$$

Eğer $\frac{\dot{p}}{p} = 0$ ise hedeflenen kâr payı ile gerçekleşen kâr payı birbirine eşit olmaktadır.

Öte yandan çalışanlar, nominal ücret taleplerini hedefledikleri reel ücretlere göre belirlerler. Ancak analizlerde matematiksel anlamda basitlik ve notasyonda kolaylık sağlama açısından çalışanların nominal ücret taleplerini hedefledikleri ücret

7 Bu kavram, Rowthorn'un (1977) orijinal çalışmasında "aspiration gap" olarak geçmekte, arzulanana olan uzaklığı ifade etmektedir.

8 Elbette ekonomide ücret payındaki düşüşlerin toplam talebe etkisi, talebin sektörel kompozisyonu göz önüne alındığında farklılıklar gösterecektir. Örneğin; ekonomide hizmet sektörünün ağırlığının imalat sektörüne göre artması sonucunda ücret payındaki düşüşün toplam talep üzerindeki negatif etkisi daha derin olabileceken hizmet sektöründe kâr payının artması beklenmektedir.

payına göre belirledikleri düşünölsün ve ücret payının (1-kâr payı) olarak hesaplandığı göz önüne alınsın. Dolayısıyla çalışanlar, nominal ücret taleplerini hedefledikleri kâr payına (π_w) göre belirlerler. Eğer ücret payı, kâr payına göre düşük seviyelerde seyrediyorsa çalışanlar daha yüksek nominal ücretler için baskı yapacaklardır:

$$\frac{\dot{W}}{W} = \vartheta_w(\pi_r - \pi_w); \vartheta_w > 0 \quad (17)$$

Bu baskı, firmaların kâr payını kısıtlayan bir süreçtir. ω_w hedeflenen reel ücret düzeyini göstermek üzere

$$\pi_w = 1 - \frac{\omega_w}{x} \quad (18)$$

Böylece çatışan bölüşüm talepleri teorisi yardımıyla modelde kâr payı içselleştirilmiş olmaktadır. ϑ_f ve ϑ_w sırasıyla firmaların fiyat uyarlama hızı ile çalışanların (veya işçi sendikalarının) hedefledikleri ve gerçekleşen kâr payı arasındaki farka cevap verme hızıdır. Bu parametrelerin büyüklükleri, firmaların ve çalışanların toplumdaki pazarlık gücüne bağlı olarak belirlenecektir. Firmalar (π_f) ve çalışanların (π_w) hedefledikleri kâr payı düzeyi ise enflasyon beklentileri, verimlilik artışları, iş gücü piyasası kurumlarının pazarlık gücü, piyasadaki monopol derecesi ve açık ekonomi varsayımı için reel döviz kuru başta olmak üzere çeşitli faktörlere bağlıdır.

Çalışanların hedefledikleri kâr payı düzeyi (π_w) daha çok kapasite kullanım oranı ve reel ücret düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir:

$$\pi_w = \pi_w(u, \omega); \pi_{wu} < 0 \text{ ve } \pi_{w\omega} < 0$$

Kapasite kullanım oranındaki artışların çalışanların hedefledikleri kâr payını düşürmesi ve pazarlık gücünü arttırması bir anlamda Marx'ın ifade ettiği yedek iş gücü ordusu etkisini yansıtmaktadır. Firmaların hedefledikleri kâr payı düzeyi (π_f) ise toplam talepteki artışları temsil eden kapasite kullanım oranı, firmaların pazarlık gücü ve piyasanın monopol derecesini ifade eden mark-up düzeyi yükseldikçe artacaktır:

$$\pi_f = \pi_f(u, z); \pi_{fu} > 0 \text{ ve } \pi_{fz} > 0$$

Emek verimliliği fonksiyonu, kapasite kullanım oranının artan bir fonksiyonu olarak ifade edilmişti. Modelde emek verimliliği hem kapasite kullanım oranının hem de reel ücretlerin bir fonksiyonu olarak ele alınacaktır. Buna göre emek verimliliğinin büyüme oranı aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$\hat{x} = \frac{\dot{x}}{x} = g_x(u, \omega) \text{ ve } g'_x(u) > 0; g'_x(\omega) > 0 \quad (19)$$

Emek verimliliği fonksiyonunun kapasite kullanım oranı ve reel ücrete göre kısmi türevleri sırasıyla Kaldor-Verdoorn ve ücret etkisini göstermektedir.

Denklem 16, 17 ve 19, Denklem 15'te yerine konursa

$$\dot{\pi} = (1 - \pi)\{\vartheta_f[\pi_f(u, z) - \pi_r] - \vartheta_w[\pi_r - \pi_w(u, \omega)] + g_x(u, \omega)\} \quad (20)$$

Modelin Dinamikleri

Denklem 7 ve 20, 2 boyutlu bir dinamik modeli oluşturan diferansiyel denklem sistemini ifade etmektedir:

$$\begin{aligned} \dot{u} &= \lambda[I(u, \pi) - s\pi u] \\ \dot{\pi} &= (1 - \pi)\{\vartheta_f[\pi_f(u, z) - \pi_r] - \vartheta_w[\pi_r - \pi_w(u, \omega)] + g_x(u, \omega)\} \end{aligned}$$

İki boyutlu dinamik bir sistem için sistemin kısmi türevlerini veren Jacobiyen (*Jacobian-J matrix*) matris aşağıdaki şekilde oluşturulmaktadır:⁹

$$J = \begin{bmatrix} \frac{\partial \dot{u}}{\partial u} & \frac{\partial \dot{u}}{\partial \pi} \\ \frac{\partial \dot{\pi}}{\partial u} & \frac{\partial \dot{\pi}}{\partial \pi} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda(I_u - S_u) & \lambda(I_\pi - S_\pi) \\ (1 - \pi)[\vartheta_f \pi_{fu} + \vartheta_w \pi_{wu} + g'_x(u)] & -(1 - \pi)(\vartheta_f + \vartheta_w) \end{bmatrix}$$

Kısa dönem denge koşulu, $\dot{u}=\dot{\pi}=0$ 'dır. Kısa dönem denge değerleri u^* ve π^* olarak gösterilsin. J matrisine karşılık gelen karakteristik denklemler elde edilerek dinamik modelin istikrarlılığı incelenebilir. Diferansiyel denklem sistemine ait Jacobian matrisin elemanları denge değerleri etrafında lineer hale getirildiğinde, sistemin tüm elemanlarının açıklaması aşağıdaki gibidir (u^* , π^* denge değerleri yine u ve π olarak gösterilsin):

$$J_{11} \equiv \frac{\partial \dot{u}}{\partial u} = \lambda(\gamma_1 - s\pi) \quad (21)$$

$$J_{12} \equiv \frac{\partial \dot{u}}{\partial \pi} = \lambda(\gamma_2 - s u) \quad (22)$$

$$J_{21} \equiv \frac{\partial \dot{\pi}}{\partial u} = (1 - \pi)[\vartheta_f \pi_{fu} + \vartheta_w \pi_{wu} + g'_x(u)] \quad (23)$$

$$J_{22} \equiv \frac{\partial \dot{\pi}}{\partial \pi} = -(1 - \pi)(\vartheta_f + \vartheta_w) < 0 \quad (24)$$

9 Modelin kararlılığı için gerekli koşulların kısa bir tartışması Ek 1'de sunulmuştur.

Matrisin diagonal elemanları yani köşegen matrisi, içsel değişkenlerin yine aynı değişkene etkisini ifade etmektedir. Bir değişken uzun dönem denge değerinden saptığında yine denge değerine geri dönecektir. Bu nedenle diagonal elemanlar negatiftir. İktisadi açıdan yorumlarsak piyasanın sürekli temizlenmesi ve miktarın anında uyarlanması için Keynesyen istikrarlılık koşulu gereği toplam tasarruflar kapasite kullanımındaki değişimlere yatırımlardan daha duyarlı olmalıdır. Bu da kapalı ekonomi varsayımı altında $s\pi > \gamma_1$ koşulunun sağlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla $J_{11} < 0$ olduğu varsayılacaktır: $\lambda(\gamma_1 - s\pi) < 0$. Denklem 24 ise kâr payındaki değişmelerin yine kâr payına olan etkisini göstermektedir. Sırasıyla firmaların fiyat uyarlanma hızı ile çalışanların hedefledikleri ve gerçekleşen kâr payı arasındaki farka cevap verme hızını gösteren ϑ_f ve ϑ_w katsayıları 0'dan büyüktür: $\vartheta_f, \vartheta_w > 0$. Tanım gereği $1 - \pi > 0$ olduğundan, $\frac{\partial \pi}{\partial \pi} < 0$ 'dır. Bu durumda matrisin izi negatiftir: $TrJ < 0$.

Modelin İmaları

Matrisin J_{12} elemanı, kâr payındaki değişmelerin kapasite kullanım oranı üzerindeki doğrudan etkisini ifade etmektedir. Matrisin bu elemanının işareti belirsizdir. Eğer $\gamma_2 - su < 0$ ise ülke ekonomisinin talep rejimi ücret yönlüdür: Kâr payındaki artışlar toplam talebi olumsuz yönde etkilemektedir. Eğer $\gamma_2 - su > 0$ ise ülke ekonomisinin talep rejimi kâr yönlü olarak nitelendirilir. Bu durumda kâr payındaki artışlar, toplam talebi desteklemektedir. Dışa açık ekonomilerde ücret payında gerçekleşen bir artışın ($\frac{\partial \pi}{\partial \pi} < 0$) kapasite kullanım oranı ve yatırımlar üzerindeki etkisi, birim iş gücü maliyetlerinde artış ve uluslararası rekabet gücünde azalışla gerçekleşen dış talepteki düşüşün yatırımlar üzerinde yarattığı dolaylı olumsuz etkiyi ifade etmektedir. Eğer ücret payının net ihracat üzerindeki olumsuz etkisi, tüketimde gerçekleşen olumlu etki tarafından bastırılıbiliyorsa hem ulusal hem de toplam ekonominin talep rejimi ücret yönlüdür. Dolayısıyla ulusal ekonomi ücret yönlü talebe sahip iken dışa açık ekonomi varsayımı altında talep rejimi kâr yönlü olabilir. Bu anlamda ücret veya kâr payının yatırımlar üzerindeki etkisi teorik anlamda üç etkinin birikimli izlerini taşır:

a) Kârlılıktaki artışların yatırımlar üzerinde yarattığı doğrudan olumlu etki,

b) Etkileri özellikle dışa açık ekonomilerde daha da belirginleşen ve ücret payındaki azalışlar yoluyla birim iş gücü maliyetlerinde düşüş ve uluslararası rekabet gücünde artışla gerçekleşen dış talepteki artışın yatırımlar üzerinde yarattığı dolaylı olumlu etki,

c) Ücret payındaki artışların iç talebi arttırarak yatırımlar üzerinde yarattığı dolaylı hızlandıran etkisi.

Matrisin J_{21} elemanı, kâr payının kapasite kullanım oranındaki değişmelere reaksiyonunu göstermektedir. Öncelikle, kapasite kullanım oranındaki artışlardan ötürü verimlilik kazanımları $[g'_x(u)]$ gerçekleşmektedir. Ancak verimlilik artışının konjonktür ile aynı yönde hareketinin kısa ve uzun dönemli çeşitli açıklamaları bulunmaktadır. Kısa dönemde dolaylı iş gücünün varlığı ve ücret sözleşmelerinin kısa dönemde değişmemesi sebebiyle nominal ücretler verimlilik artışlarından kâr ile eşit düzeyde pay alamamaktadır. Öte yandan ekonomide Okun Yasası'nın etkileri ağır basıyorsa kapasite kullanım oranındaki artışlar iş gücüne olan talebi arttıracığından emeğin pazarlık gücünün özellikle potansiyel üretim düzeyine yaklaştıkça artacağı söylenebilir. Bunun sonucunda nominal ücretler yükselme eğilimi göstereceğinden uzun dönemde kapitalistler, üretim sürecinde emekten tasarruf eden teknolojileri uygulayabilirler. Bu etki, yedek işsizler ordusu yaratma etkisi (*reserve army creation effect*) olarak da adlandırılmaktadır (Stockhammer ve Onaran, 2004; Sasaki vd., 2013). Ayrıca uzun dönemde, Kaldor-Verdoorn yasası gereği statik ve dinamik ölçek etkileri dolayısıyla büyüme oranındaki artışlar verimliliği olumlu etkileyecektir. Bu nedenle $g'_x(u) > 0$ 'dır. Kapasite kullanım oranı arttıkça firmaların kâr beklentileri de artacaktır: $\vartheta_{f\pi fu} > 0$. Öte yandan çalışanlar, kapasite kullanım artışlarından doğacak olan verimlilik artışlarından daha fazla pay almak isteyeceklerinden hedefledikleri kâr payı düşüş gösterecektir: $\vartheta_{w\pi wu} < 0$. Bu etki, yedek iş gücü ordusu etkisi olarak da adlandırılmaktadır. Eğer $[\vartheta_{f\pi fu} + g'_x(u) > \vartheta_{w\pi wu}]$ ise $J_{21} > 0$ olacaktır. Bu durumda kâr payı, kapasite kullanım oranı ile konjonktür ile aynı yönde hareket etmektedir.

Kapasite kullanım oranındaki artışlar kâr payını arttırıyorsa ekonominin talep rejiminin kâr yönlü olduğu durumda kapasite kullanım oranı daha da artacaktır. Bu nedenle kâr payının içsel olduğu durumda kâr payındaki değişmeler sonucu iki boyutlu dinamik sistemde kararsızlık oluşabilir. Ancak ekonominin talep rejimi ücret yönlü ise ve kâr payı konjonktür ile aynı yönde hareket ediyorsa sistem kararlıdır. Diğer yandan yedek iş gücü ordusu etkisi, verimliliğin konjonktür ile aynı yönde hareketini bastırıyorsa yani $[\vartheta_{f\pi fu} + g'_x(u) < \vartheta_{w\pi wu}]$ ise $J_{21} < 0$ kapasite kullanım oranındaki artışlar kâr payını olumsuz etkilemektedir ve ekonomide kâr sıkışması olgusu gerçekleşmektedir. Kapasite kullanım oranındaki artışlar kâr payını düşürürken ekonominin talep rejiminin ücret yönlü olduğu durumda toplam talep artacak ve kâr payında tekrar düşüş yaşanacaktır. Böyle bir durumda sistem kararsız olabilir. Ancak ekonominin talep rejiminin kâr yönlü olduğu durumda sistem kararlıdır: Kapasite kullanım oranı kâr payını düşürmekte ancak toplam talepte yaşanacak artışlar kâr payını tekrar arttırmaktadır.

Sonuç

1980'li yıllar sonrası tatmin edici olmayan makroekonomik performansın neredeyse tüm ülkelerde sürekli bir düşüş trendi sergileyen ücret payı ve artan bireysel gelir eşitsizliği olgusu ile birlikte gerçekleşmesi, fonksiyonel gelir dağılımının sermaye birikimi, büyüme ve verimliliğe olan etkisinin sorgulanmasını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda özellikle 2000'li yıllardan itibaren gelir dağılımı ve iktisadi aktivite arasındaki ilişkinin tekrardan araştırma konusu haline geldiği göze çarpmaktadır. İktisat teorisinde bu ilişkiye dair iki farklı görüş mevcuttur. Arz yanlı eski ve yeni büyüme teorileri bireysel teşvik mekanizması ve piyasa aksaklıklarına atıf yaparak sermaye lehine yeniden bölüşüm politikalarının yatırım ve tasarrufları canlandırarak büyüme ve verimlilik artışlarının sağlanabileceğine vurgu yapmakta, etkinlik ve sosyal adalet konusundaki temel çelişkiye dikkat çekmektedirler. Öte yandan son birkaç on yıldır daha da güçlenen heterodoks yaklaşımlar, sosyal sınıfların rolüne odaklanırken toplam talebin iktisadi faaliyetleri belirlemedeki önemini göz önüne almakta ve gelir dağılımı ve ekonomik aktivite arasındaki etkileşimi analizlerinin temel amacı haline getirmektedirler. Post-Keynesyen yaklaşım, heterodoks iktisatta öne çıkan ana akıma alternatif yaklaşımlardan olup bölüşüm ilişkileri analizlerinin odak noktasıdır ve fonksiyonel gelir dağılımındaki değişmelerin ekonomiye etkilerini incelemektedir. Bhaduri ve Marglin'in genişlettiği Kaleckiyen modelleri temel alan Post-Keynesyen iktisatçılar ise ekonomileri ücret yönlü ve kâr yönlü büyüme konseptine dayandırarak analiz etmektedir. Ampirik çalışmalar da benzer yolu izleyerek fonksiyonel gelir dağılımının toplam talebin farklı bileşenleri üzerine etkisini ortaya koymayı amaçlamakta ve bu ilişkiyi farklı ekonometrik yöntemlerle test etmektedir.

Bu durumdan yola çıkarak bu çalışma teorik yönden Post-Keynesyen gelenekten ilerleyen çalışmaların çoğunlukla göz ardı ettiği içsel gelir dağılımı ve teknolojik gelişmeye dikkat çekmektedir. Çalışmanın temel teorik çerçevesi için Bhaduri ve Marglin (1990) ile Marglin ve Bhaduri'nin (1990) Kaleckiyen modellere olan katkıları takip edilirken teorik modelin oluşturulmasında gelir payları ve teknolojik gelişmenin içselleştirilmesi üzerine katkı sağlamış olan daha önceki çalışmalardan (Cassetti, 2003; Dutt, 1987; Lavoie, 1992; Rowthorn, 1977) yola çıkılmıştır. Kaleckiyen modeller çerçevesinde gelir dağılımı ve emek verimliliğinin içselleştirildiği talep yönlü dinamik bir büyüme modelinden yola çıkarak bölüşüm ve büyüme ilişkisini analiz etmektedir. Daha spesifik olarak bahsetmek gerekirse (i) Kaleckiyen modelde kâr payı değişkeni içselleştirilerek büyümenin bölüşüm üzerindeki geri besleme etkisine izin verilmesiyle model dinamik hale getirilmiş, (ii) Kaleckiyen

modelde büyümenin emek verimliliği üzerindeki pozitif etkisinin dikkate alınması ile verimlilik artışları içsel olarak ele alınmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için dinamik Kaleckiyan birikim, büyüme ve gelir dağılımı modelinde gelir dağılımı ve emek verimliliğinin içselleştirilmesinde sırasıyla Rowthorn'un enflasyonun çatışan bölüşüm talepleri ve Kaldor-Verdoorn yasası konseptlerinden faydalanılmıştır. Ücretler ve fiyatların belirlenmesi, çalışanlar ve firmaların hedefledikleri gelir paylarını elde etme çabalarını ve pazarlık sürecini yansıtmaktadır. Diğer yandan çalışma, ölçüğe göre artan getirinin büyüme sürecine arz yanlı motivasyon sağlayan ancak ücret payını düşüren emek verimliliği ve mal piyasasındaki etkileşimini içeren geri besleme mekanizmasına dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, dinamik Kaleckiyan modele göre yatırım, büyüme ve kapasite kullanım oranının ücret payında değişmelere verdiği tepkiler, ana akım iktisadın temel argümanı olan üretim ve verimlilik artışlarının uzun dönemde sürdürülebilirliğinin ön koşulunun reel ücretlerin baskılanması ve kârlılığın artması görüşü ile uyusmamaktadır. Gözlemsel verilere dayanarak 1980'lerden bu yana uygulanan ücretleri baskılamaya yönelik ve dışa açık ihracat odaklı ekonomik büyüme modelinin birikim ve büyümeyi canlandırmada yetersiz kaldığı görülmektedir. Teorik modelin imaları, reel ücretlerin baskılanması yoluyla gerçekleşen düşük birim iş gücü maliyetlerinin ihracatı ve yatırımları arttırmada sınırlı bir rolünün olabileceği, ücret payının düşmesiyle gerçekleşen yetersiz iç talebin ekonomi üzerinde yarattığı daraltıcı etkilerin bertaraf edilemeyebileceğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle sermaye lehine yeniden bölüşüm politikaları daha yüksek yatırım ve büyüme oranlarını yakalamada ön koşul değildir. Özellikle büyük ve iç talebin toplam talepte önemli bir yere sahip olduğu ekonomilerde, ücretler üzerindeki baskıların büyüme ve yatırımlar üzerinde negatif etkileri bulunabilirken düşük birim iş gücü maliyetlerinin ihracat ve yatırımlar üzerinde belirleyici bir rolünün gerçekleşmediği söylenebilir.

Endogenous Income Distribution and Aggregate Demand A Proposal of a Dynamic Model from a Kaleckian Approach

Betül Mutlugün

Introduction

Dynamic stochastic general equilibrium models (DSGD) that are derived from microeconomics but are inconsistent with the results of empirical studies at the micro-level on consumer and firm behavior do not allow for analyzing the relationship between income distribution and growth. These models imply trickle-down economics (Aghion et al., 1999; Alesina & Perotti, 1996; Mirrlees, 1971). Meanwhile, post-Keynesian economics provides an alternative theoretical framework for analyzing the relationship among wages, distribution, and growth that elaborates on economic growth in terms of demand. According to this approach, a decrease in wage share reduces domestic consumption and demand because wage earners' marginal propensity to consume is higher than that of capitalists. In these model formulations, wages play a dual role as both a cost element and a source of aggregate demand, and the possibility exists for wage-led growth (Bhaduri & Marglin, 1990; Blecker, 1989; Dutt, 1984).

According to Kalecki's (1954) theoretical framework, functional income distribution and profit shares are determined by the degree of monopoly and mark-up pricing behavior of the firm, while the level of profits, wages, and national income are analyzed within the framework of the spending and investment decisions of

@ Dr. Res. Assist. İstanbul University. betul.mutlugun@istanbul.edu.tr

© Scientific Studies Association
DOI: 10.12658/M0529
insan & toplum, 2020.
insanvetoplum.org

firms and households. This approach exhibits the dualistic structure of the theory of distribution and profit. Theoretical and empirical studies following the Kaleckian tradition generally attempt to characterize whether economies have wage or profit-led demand regimes. Depending on the determinants of the investment function, changes in income distribution may affect growth in different ways in these models. For example, the wage-led (stagnationist) models are described as the neo-Kaleckian approach and were first developed by Rowthorn (1981), Dutt (1984, 1987, 1990), and Amadeo (1986a, 1986b, 1987). These models allow a strong accelerating effect on investment, capacity utilization, as well as capital accumulation and growth increase due to the expansionary impacts of the increase in wage share on consumption. Meanwhile, Bhaduri and Marglin (1990) extended the neo-Kaleckian models and specified the effect profit shares have on the investment function. Thus, their model allows for both wage-led and profit-led (exhilarationist) regimes for a closed economy. Blecker (1989) extended the Bhaduri and Marglin (1990) model by taking into account the effects of unit labor costs on net exports and developed the open economy version of the Kaleckian model.

Many studies that have followed the Kaleckian approach in analyzing the distribution and growth relationship assume profit shares to be exogenous. However, these models do not take into consideration the feedback mechanisms from capacity utilization or growth-to-income distribution. The current article is based on addressing the endogeneity problem in theoretical arguments using the Kaleckian framework. This study covers a demand-led growth model in which distributional shares are endogenously determined using Rowthorn's (1981; 1977) conflicting claims theory of inflation. The paper also assumes labor productivity to vary with the level of output/capacity utilization due to economies of scale by relying on Kaldor-Verdoorn's law and the induced technical change hypothesis and allows a feedback loop between output level and income distribution. This model draws on the previously developed theoretical models and concepts following the Kaleckian models.

The Relationship Between Distribution and Growth in Post-Keynesian Economics: A Literature Review

The theoretical study by Bhaduri and Marglin (1990) and the open-economy extension of the model (Blecker 1999; 2002) inspired many empirical studies, starting with the work of Bowles and Boyer (1995). With some exceptions, many studies have found that relatively large and more closed countries tend to exhibit a wage-led demand regime (Ederer & Stockhammer, 2007; Hein & Vogel, 2008; Onaran et al., 2011; Stockhammer et al., 2009, 2011). However, some studies based on demand-led growth models have reached different and inconclusive results for the same economies over the same period. Blecker (2016) categorized the studies estimating the effects of income distribution on demand into two methodological approaches under structural and aggregative approaches and claimed the results of empirical studies to differ according to the methodological approach used. On one hand, structural models consider wage share to be exogenous and have estimated separate econometric equations on the effect wage share has on each of the components of aggregate demand. These empirical studies generally arrived at findings where demand is led by wage (see Hein & Vogel, 2008; Onaran & Obst, 2016; Onaran & Galanis, 2012; Stockhammer et al., 2011; Stockhammer & Wildauer, 2016). On the other hand, empirical studies following the aggregative approach have attempted to estimate the bidirectional relationship between wage share and aggregate demand. These studies tend to find results where aggregate demand is led by profit (see Carvalho & Rezai, 2016; Barbosa-Filho & Taylor, 2006; Diallo et al., 2011; Kiefer & Rada, 2015).

In response to the criticisms above, many studies have drawn attention to the different mechanisms in analyzing the relationship between distribution and demand. Blecker (2011) showed an open economy with flexible markups to be able to exhibit different regimes depending on the source of a distributional shift. Palley (1994), Hein (2009), Onaran et al. (2011), and Stockhammer and Michell (2014) highlighted the financialization channel over the relationship between short-term distribution and demand. Carvalho and Rezai (2016) stated personal income inequality to affect the probability of wage- or profit-led growth results. Taylor (2004), Nikiforos and Foley (2012), and Palley (2015) emphasized nonlinearities in the relationships between demand and distribution. Skott (2016) pointed out the role employment rates and the labor market have when examining the relationship between distribution and growth.

Mainstream Economics and Neo-Liberal Policies: Some Stylized Facts

The long-run constancy of labor's share in national income is conceptualized as Bowley's law; it belongs to one of the stylized facts of Kaldor (1961) and described as "a bit of a miracle" (Keynes, 1939, p. 49). However, the share wages have decreased substantially after the 1980s in many developed and developing countries (see Figures 1 & 2). According to Figure 3, while productivity increases were around 95.7% between 1948 and 1973, the hourly wage of non-supervisory production workers had increased by 90.9%. Between 1973 and 2013, productivity growth was 64.9%, while the growth rate for workers' hourly wages in the same group was only 8.2% as a result of trickle-down economic policies (Bivens et al. 2014, p. 10). Karabarounis and Neiman (2013) pointed out the decline in global shares of wages over the last 35 years and stated the decrease in the relative prices of investment goods to explain roughly 50% of this decline.

Despite these developments, growth remained unsatisfactory at the end of the 1990s, as shown in Table 1. While the macroeconomic performance of the economy had not improved, the government had also failed to implement social policies (Birdal, 2018, p. 23).

Theoretical Model

The theoretical model presented in this section is based on the assumptions from Kalecki's (1954, 1971) and Steindl's (1952) studies.

Dynamics of investment, savings and capacity utilization rate

In oligopolistic markets, a closed economy and capitalist firms are assumed to set prices according to the mark-up pricing rule. Workers consume all their income while capitalists save a fraction of their profits. Capital and labor are combined through a fixed-coefficient technology.

$$Y = \min\{(u/k)K, xL\} \quad (1)$$

where $k = K/Y_p$ (k is assumed to be a constant defined as the ratio of capital stock to potential output), $u \equiv Y/Y_p$ (the actual output over potential output is denoted as u , or capacity utilization) and x is labor productivity where $x = Y/L$.

Following the argument of Marglin and Bhaduri (1990), the ratio of the real investment and saving by the private sector normalized by the capital stock is specified as an increasing function of both capacity utilization rate and profit share.

$$\frac{I}{K} = g_d(u, \pi) \text{ with } g_{du} > 0, g_{d\pi} > 0 \quad (2)$$

$$g_s = \frac{s}{K} = s\pi r \text{ with } 0 < s \leq 1 \quad (3)$$

In the short term, firms adjust the level of capacity utilization with respect to the demand for goods. Because a lag occurs in investment decisions as suggested by Kalecki (1971), the equilibrium in the goods market cannot be attained instantaneously. Thus, the rate of change in capacity utilization can be shown as follows:

$$\dot{u} = \lambda[g_d - g_s] \text{ with } \lambda > 0 \quad (4)$$

where λ denotes the speed of adjustment of the goods market. When excess demand occurs, the rate of capacity utilization rises, and vice versa.

The conflicting-claims theory of inflation and the dynamics of profit share

Rowthorn's (1977) conflicting-claims theory of inflation helps specify changes in price levels and nominal wages. Firms try to close the gap between their target profit share (π_f) and actual profit share (π_r) by increasing prices. Similarly, workers aim to set their nominal wages by targeting profit share, π_w . ϑ_f is the adjustment speed of prices to the gap between actual and desired profit share, and ϑ_w is the speed of workers' reaction to a gap between actual and desired real wage.

$$\frac{\dot{p}}{p} = \vartheta_f(\pi_f - \pi_r); \vartheta_f > 0 \quad (5)$$

$$\pi_f = \pi_f(u, z); \pi_{fu} > 0 \text{ with } \pi_{fz} > 0 \quad (6)$$

$$\frac{\dot{w}}{w} = \vartheta_w(\pi_r - \pi_w); \vartheta_w > 0 \quad (7)$$

$$\pi_w = \pi_w(u, \omega); \pi_{wu} < 0 \text{ with } \pi_{w\omega} < 0 \quad (8)$$

The growth rate for labor productivity is determined endogenously by assuming labor productivity to be pro-cyclical to the capacity utilization rate and real wages and is formalized using concepts from Kaldor-Verdoorn's law and wage push effects.

$$\hat{x} = \frac{\dot{x}}{x} = g_x(u, \omega) \text{ and } g'_x(u) > 0; g'_x(\omega) > 0 \quad (9)$$

Substituting the equations for price level, nominal wages, and labor productivity into the expression below, the dynamic link is captured between income distribution and the level of price change and wage costs under increasing returns, as shown in the next section.

$$\frac{\dot{\pi}}{(1-\pi)} = \frac{\dot{p}}{p} + \frac{\dot{x}}{x} - \frac{\dot{w}}{w} \quad (10)$$

Dynamics of the model

The analysis above leads to a two-dimensional dynamic system of profit sharing and capacity utilization.

$$\dot{u} = \lambda[I(u, \pi) - s\pi u] \quad (11)$$

$$\dot{\pi} = (1 - \pi)\{\vartheta_f[\pi_f(u, z) - \pi_r] - \vartheta_w[\pi_r - \pi_w(u, \omega)] + g_x(u, \omega)\} \quad (12)$$

Implications of the model

To analyze local stability, the Jacobian system can be considered when evaluated at equilibrium values, which corresponds to the system of differential equations.

$$J = \begin{bmatrix} \frac{\partial \dot{u}}{\partial u} & \frac{\partial \dot{u}}{\partial \pi} \\ \frac{\partial \dot{\pi}}{\partial u} & \frac{\partial \dot{\pi}}{\partial \pi} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda(I_u - S_u) & \lambda(I_\pi - S_\pi) \\ (1 - \pi)[\vartheta_f \pi_{fu} + \vartheta_w \pi_{wu} + g'_x(u)] & -(1 - \pi)(\vartheta_f + \vartheta_w) \end{bmatrix} \quad (13)$$

Element J_{12} in the matrix expresses the direct effect a change in profit share has on capacity utilization. If $\gamma_2 - su < 0$, then the demand regime of the economy is called wage-led. Otherwise, the economy will have a profit-led demand regime. Element J_{21} in the matrix represents the reaction of profit share to changes in the capacity utilization rate. First, productivity gains $[g'_x(u)]$ occur due to increases in the capacity utilization rate. In the short term, nominal wages may receive an unequal share in productivity gains with profit due to the existence of indirect labor. On the other hand, if the effects of Okun's Law prevail in the economy, labor's bargaining power increases, especially when the economy reaches its potential level of output. This is because increases in the capacity utilization rate will increase the demand from the labor force. As a result, nominal wages will tend to rise and capitalists can adopt long-term labor-saving technologies in the production process. This effect is

also said to form the reserve army effect (Stockhammer & Onaran, 2004; Sasaki et al., 2013). In addition, long-term increases in the growth rate due to static and dynamic scale effects stemming from Kaldor-Verdoorn's law will positively affect productivity. Therefore, $g'_x(u) > 0$. As the capacity utilization rate increases, firms' profit expectations will increase ($\vartheta_{\pi fu} > 0$). On the other hand, as workers aim to get a larger share of the productivity gains that will result from increases in capacity utilization, their targeted profit share will decrease: $\vartheta_{w\pi wu} < 0$. This effect is also referred to as the reserve labor force. If $\vartheta_{\pi fu} + g'_x(u) > \vartheta_{w\pi wu}$, then $J_{21} > 0$. In this case, the profit share moves in the same direction as the capacity utilization rate.

Conclusion

This paper examines a dynamic demand-led growth model where the endogenous distribution of income and labor productivity plays a significant role in the post-Keynesian/Kaleckian tradition. The basic framework of the study follows the contributions from Bhaduri and Marglin (1990) and Marglin and Bhaduri (1990), while the variant of theoretical model draws from the previous studies that have contributed to the endogenous technological progress and functional income distribution (Cassetti, 2003; Dutt, 1987; Lavoie, 1992; Rowthorn, 1977). To be more specific, (i) profit sharing has been endogenized to make the Kaleckian model more dynamic by allowing for the feedback effect of growth on distribution and (ii) productivity gains have been endogenously introduced by taking into account the positive effect of growth on labor productivity in the Kaleckian model. In order to achieve this goal, concepts from Rowthorn's conflicting-claims theory of inflation and Kaldor-Verdoorn's law have been used in endogenizing income distribution and labor productivity in respective of one another in the dynamic Kaleckian model of accumulation, growth, and income distribution.

Kaynakça | References

- Acemoglu, D. ve Restrepo, P. (2016). *The race between machines and humans: Implications for growth, factor shares and jobs*. <https://voxeu.org/article/job-race-machines-versus-humans> adresinden erişilmiştir.
- Aghion, P., Caroli, E. ve Garcia-Penalosa, C. (1999). Inequality and Economic growth: The perspective of the new growth theories. *Journal of Economic Literature*, 37(4), 1615-1660.
- Alesina, A. ve Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.
- Amadeo, E. J. (1986a). Notes on capacity utilisation, distribution and accumulation. *Contributions to Political Economy*, 5, 83-94.
- Amadeo, E. J. (1986b). The role of capacity utilization in long-period analysis. *Political Economy*, 2(2), 147-160.

- Amadeo, E. J. (1987). Expectations in a steady state model of capacity utilization. *Political Economy*, 3, 75-89.
- Barbosa-Filho, N. H. ve Taylor, L. (2006). Distributive and Demand cycles in the us economy—a structuralist goodwin model. *Metroeconomica*, 57(3), 389-411.
- Bhaduri, A. ve Marglin, S. (1990). Unemployment and the real wage: The economic basis for contesting political ideologies. *Cambridge Journal of Economics*, 14(4), 375-393.
- Birdal, M. (2018). *Bir krizin anatomisi* (1. Baskı). Kor Kitap.
- Bivens, J., Gould, E., Mishel, L. ve Shierholz, H. (2014). *Raising America's pay why it's our central economic policy challenge*. Economic Policy Institute.
- Bivens, J. ve Mishel, L. (2015). *Understanding the historic divergence between productivity and a typical worker's pay: Why it matters and why it's real*. Economic Policy Institute.
- Blecker, R. A. (1999). Kaleckian macro models for open economies. J. T. Harvey ve J. Deprez (Ed.). *Foundations of international economics: Post-Keynesian perspectives* içinde (ss. 116-150). Routledge.
- Blecker, R. A. (1989). International competition, income distribution and economic growth. *Cambridge Journal of Economics*, 13(3), 395-412.
- Blecker, R. A. (2002). Distribution, demand and growth in neo-Kaleckian macro-models. M. Setterfield (Ed.). *The economics of demand-led growth* (chapter 8) içinde. Edward Elgar Publishing. https://ideas.repec.org/h/elg/eec-hap/1864_8.html adresinden erişilmiştir.
- Blecker, R. (2011). Open economy models of distribution and growth. E. Hein ve E. Stockhammer (Ed.). *A modern guide to Keynesian macroeconomics and economic policies* içinde. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Blecker, R. A. (2016). Wage-led versus profit-led demand regimes: The long and the short of it. *Review of Keynesian Economics*, 4(4), 373-390.
- Bowles, S. ve Boyer, R. (1995). Wages, aggregate demand, and employment in an open economy: An empirical investigation. G. A. Epstein ve H. M. Gintis (Ed.). *Macroeconomic policy after the conservative era: Studies in investment, saving and finance* içinde (ss. 143-171). Cambridge University Press.
- Carvalho, L. ve Rezaei, A. (2016). Personal income inequality and aggregate demand. *Cambridge Journal of Economics*, 40(2), 491-505.
- Cassetti, M. (2003). Bargaining power, effective demand and technical progress: A Kaleckian model of growth. *Cambridge Journal of Economics*, 27(3), 449-464.
- Diallo, M. B., Flaschel, P., Krolzig, H. M. ve Proaño, C. R. (2011). Reconsidering the dynamic interaction between real wages and macroeconomic activity. *Research in World Economy*, 2(1), 77.
- Dutt, A. (1984). Stagnation, income distribution and monopoly power. *Cambridge Journal of Economics*, 8(1), 25-40.
- Dutt, A. K. (1987). Keynes with a perfectly competitive goods market. *Australian Economic Papers*, 26(49), 275-293.
- Dutt, A. K. (1990). *Growth, distribution and uneven development*. CUP Archive.
- Ederer, S. ve Stockhammer, E. (2007). *Wages and aggregate demand: An empirical investigation for France* [Chapters]. Edward Elgar Publishing. https://econpapers.repec.org/bookchap/elgeechap/12580_5f6.htm adresinden erişilmiştir.
- Hein, E. (2009). *A (Post-) Keynesian perspective on "financialisation"*. IMK Study. <https://www.econstor.eu/handle/10419/106225> adresinden erişilmiştir.
- Hein, E. ve Vogel, L. (2008). Distribution and growth reconsidered: Empirical results for six OECD countries. *Cambridge Journal of Economics*, 32(3), 479-511.
- Kaldor, N. (1961). Capital accumulation and economic growth. F. A. Lutz ve D. C. Hague (Ed.). *The theory of capital: Proceedings of a conference held by the international economic association* içinde (ss. 177-222). Palgrave Macmillan UK.
- Kalecki, M. (1954). *Theory of economic dynamics: An essay on cyclical and long-run changes in capitalist economy*. Rinehart & Company.
- Kalecki, M. (1971). Class struggle and the distribution of national income*. *Kyklos*, 24(1), 1-9.

- Karabarbounis, L. ve Neiman, B. (2013). *The global decline of the labor share*. National Bureau of Economic Research.
- Karabarbounis, L. ve Neiman, B. (2014). *Capital depreciation and labor shares around the world: Measurement and implications*. National Bureau of Economic Research.
- Keynes, J. M. (1939). Relative movements of real wages and output. *The Economic Journal*, 49(193), 34-51.
- Kiefer, D. ve Rada, C. (2015). Profit maximising goes global: The race to the bottom. *Cambridge Journal of Economics*, 39(5), 1333-1350.
- Lavoie, M. (1992). *Foundations of post-Keynesian economic analysis*. Edward Elgar Publishing.
- Levy, F. ve Temin, P. (2007). *Inequality and institutions in 20th century America*. National Bureau of Economic Research.
- Marglin, S. A. ve Bhaduri, A. (1990). *The golden age of capitalism: Reinterpreting the postwar experience*. Clarendon Press.
- Mirrlees, J. A. (1971). An exploration in the theory of optimum income taxation. *The Review of Economic Studies*, 38(2), 175-208.
- Nikiforos, M. ve Foley, D. K. (2012). *Distribution and capacity utilization: Conceptual issues and empirical evidence*. Social Science Research Network.
- Onaran, O. ve Obst, T. (2016). Wage-led growth in the EU15 member-states: The effects of income distribution on growth, investment, trade balance and inflation. *Cambridge Journal of Economics*, 40(6), 1517-1551.
- Onaran, O., Stockhammer, E. ve Grafl, L. (2011). Financialisation, income distribution and aggregate demand in the USA. *Cambridge Journal of Economics*, 35(4), 637-661.
- Onaran, Ö. ve Galanis, G. (2012). *Is aggregate demand wage-led or profit-led? National and global effects*. International Labour Organization.
- Palley, T. I. (1994). Debt, aggregate demand, and the business cycle: An analysis in the spirit of Kaldor and Minsky. *Journal of Post Keynesian Economics*, 16(3), 371-390.
- Palley, T. I. (2015). The middle class in macroeconomics and growth theory: A three-class neo-Kaleckian–Goodwin model. *Cambridge Journal of Economics*, 39(1), 221-243.
- Rowthorn, B. (1981). *Demand, real wages and economic growth*. Thames Polytechnics.
- Rowthorn, R. E. (1977). Conflict, inflation and money. *Cambridge Journal of Economics*, 1(3), 215-239.
- Sasaki, H., Sonoda, R. ve Fujita, S. (2013). International competition and distributive class conflict in an open economy Kaleckian Model. *Metroeconomica*, 64(4), 683-715.
- Shaikh, A. ve Tonak, E. A. (2012). *Milletlerin zenginliğinin ölçülmesi*. Yordam Kitap.
- Skott, P. (2016). *Weaknesses of "wage-led growth"*. University of Massachusetts Amherst, Department of Economics.
- Steindl, J. (1952). *Maturity and stagnation in American capitalism*. NYU Press.
- Stockhammer, E., Hein, E. ve Grafl, L. (2011). Globalization and the effects of changes in functional income distribution on aggregate demand in Germany. *International Review of Applied Economics*, 25(1), 1-23.
- Stockhammer, E. ve Michell, J. (2014). *Pseudo-Goodwin cycles in a Minsky model*. Post Keynesian Economics Society (PKES).
- Stockhammer, E. ve Onaran, O. (2004). Accumulation, distribution and employment: A structural VAR approach to a Kaleckian macro model. *Structural Change and Economic Dynamics*, 15(4), 421-447.
- Stockhammer, E., Onaran, O. ve Ederer, S. (2009). Functional income distribution and aggregate demand in the Euro area. *Cambridge Journal of Economics*, 33(1), 139-159.
- Stockhammer, E. ve Wildauer, R. (2016). Debt-driven growth? Wealth, distribution and demand in OECD countries. *Cambridge Journal of Economics*, 40(6), 1609-1634.
- Taylor, L. (2004). *Reconstructing macroeconomics: Structuralist proposals and critiques of the mainstream*. Harvard University Press.

Ek

Dinamik Modelin Stabilite Koşulları

Sistemin kararlılığı için gerekli koşul, matrisin izinin $Tr(J)$, negatif ve determinanın $Det(J)$ pozitif olmasıdır. Bu da:

$$Tr(J) = \lambda(\gamma_1 - s\pi) - (1 - \pi)(\vartheta_f + \vartheta_w) < 0$$

$$Det(J) = \lambda(1 - \pi) \left[(\vartheta_f + \vartheta_w)(s\pi - \gamma_1) - (\gamma_2 - su) [\vartheta_f \pi_{fu} + \vartheta_w \pi_{wu} + g'_x(u)] \right] > 0.$$

Dolayısıyla eğer $Tr(J) < 0$ ve $Det(J) > 0$ ise sistem kararlı olacaktır. Benzer şekilde eğer $Tr(J) > 0$ ve $Det(J) > 0$ ise sistem kararsızdır. $Tr(J) < 0$ ve $Det(J) < 0$ ise eyer-yol kararsızlığı (*saddle-path instability*), $Tr(J) > 0$ ve $Det(J) < 0$ ise eyer-yolu dengesi (*saddle-path stability*) durumu söz konusudur.

Matrisin izinin negatif olduğu ve Keynesyen istikrarlılık koşulunun sağlandığı varsayımı altında, sistemin kararlı olması için aşağıdaki iki varsayımdan birinin gerçekleşmesi gerekir:

1. $Tr(J) < 0$; $\gamma_2 - su < 0$ ve $[\vartheta_{f\pi fu} + \vartheta_{w\pi wu} + g'_x(u)] > 0$
2. $Tr(J) < 0$; $\gamma_2 - su > 0$ ve $[\vartheta_{f\pi fu} + \vartheta_{w\pi wu} + g'_x(u)] < 0$

Yani, $Tr(J) < 0$ varsayımı altında ya $\frac{\partial \pi}{\partial u} < 0$ ve $\frac{\partial \pi}{\partial u} > 0$ olmalı ya da $\frac{\partial \pi}{\partial u} > 0$ ve $\frac{\partial \pi}{\partial u} < 0$ olmalıdır.